

„Rekla sam joj, ako se odavde odmah ne izgubiš, pozvaću nekog vojnika sa ulice i reći ću mu šta si sve radila dosad. Onda se pokupila i otišla.

Dobro si uradila. Ne sekiraj se zbog nje.

„Kako je bilo?“, pitala je posle umornim ali nežnim glasom.

Dao sam im cveće.

„Jesu li kršni, jesu li lepi?“, zapitkivala je ona.

Umorni su, ali su veseli. Kad sam im predao buket, digli su me na ramena.

„Jesi li im rekao koliko sam ih čekala?“

Da, rekao sam im.

„Jesu li bili ljubazni prema tebi?“

Vole da se igraju.

„Jesi li im odsvirao nešto?“

Mislili su da sam sakrio oružje u futrolu od violine. Nasmešila se umorno. A onda joj je lice naglo postalo tvrdo (kad je prozborila): „Da li je moguće da ih se užasavaju i ovakve kao što je Kata Sodaš?“

Ti se srce, zbog toga nemoj nervirati. O njima svi imaju loše mišljenje. Ne boje se ljudi njih, nego onoga što ide sa njima. A nikada ne možeš znati kako će biti.

Bio sam napet i iscrpljen kao da sam čitav dan stajao pred islednicima. Ali kad sam pomogao ženi da legne u krevet i sam krenuo na počinak, san mi nije dolazio na oči.

Moja Natalija lupkajući prstima po dunji reče:

„Mogao si baš i da dovedeš sa sobom nekog mladog vojnika da ga dodirnem svojim rukama. Da li je među njima bilo i plavušana i plavookih? Zar njihova odela ne miriše na polja raži?“

Ćutao sam.

„Spavaš?“

Ćutao sam, neka misli da sam već zaspao. Znao sam da će joj kad jednom oni stignu ovamo pasti na pamet polja raži. Zato ih je očekivala toliko.

Kako je život čudan; završio se i ovaj dugo očekivani dan prepun uzbuđenja, a ipak osećamo kako oko nas i u nama ječi praznina. Da li sam srećan što sam doživeo ovaj dan ili je Natalija srećnija od mene? Leži tu pored mene i tiho plače. Znam, sada se zauvek oprašta od svojih dalekih polja raži. Sada kada su NJENI konačno stigli.

(Sa mađarskog prevela Marija Firanji)

Nemanja Raičević

REFERAT

Veseloj Nestorović se slomio ruž za usne dok se šminkala pred ogledalom u WC-u Opštinskog komiteta, i ispao u lavabo. U kutiji, u njenim rukama, ostao je samo patrljak. Jebeš rumunsku robu – pomisli ona, nimalo nežno. – Sve golo govno.

A to joj se, eto, desilo baš deset minuta pre sednice. I to ne obične sednice, bar ne za Veselu. Jer danas ona ima referat! I ne samo to – tako joj se posrećilo da baš taj dan budu prisutni drugovi iz Gradskog i Pokrajinskog komiteta. To je bila njena prilika da od većitog referenta za kulturu u Opštinskom komitetu makne dalje. Ili barem, za početak bude zapažena. Uostalom, mislila je Vesela, kad je mogla Jovanka Perić sa nesvršenom srednjom školom, može i ona koja ima završenu.

Referat je, znajući za visoke goste, pisala dve nedelje. Svoju temu „Razvoj kulturnih delatnosti opštine Salajka u svetlu najnovijih teza druga Tita o neophodnosti većeg uticaja Saveza komunista na kulturnu politiku“ odlično je obradila, sa posebnim osvrtom na stavove baze, jer se takav pristup tih dana posebno tražio. Da, to je bila njena šansa! Vesela stade rukom razmazivati ruž na stranu koju nije stigla da ofarba, škiljeći u poprilično prljavo ogledalo. Posegnula bi ona rukom u lavabo da uzme odlomljeni deo ruža, da nije u WC ušao sekretar komiteta Milivoje Maksić. Taj sprženi, proćelavi čovečuljak, s naočarima poprilične dioptrije, svojim uobičajenim nervozno-uplašenim glasom iz tenora, poče da šišti:

– Vesela, jesi li ti poludela? Drugovi čekaju, a ti se kinduriš. Šta ti je? 'Ajde završavaj i kreći, svi su već ušli. Servirka stavlja kisele, to će biti gotovo za minut-dva, i treba da se kreće. Ti si odmah posle mene. I uostalom, otiš'o ti ruž na obraze. Šta si to radila? Rukom si se mazala?

Vesela se neugodno trže na ovo sekretarovo pitanje, ali šta je-tu je – moralo se kretati. Nije valjda tako strašno da će svi videti, tešila se. A i šta me požuruje, mogu guzovi malo da sačekaju. Međutim, reče samo trpajući parče ruža u džep:

– Evo, idem, idem, šta se odma' dereš. – i pođe za sekretarom, krišom zapljutitim prstom trljajući levi, pa desni obraz, nadajući da će skinuti izdajničke tragove šminkanja rukom.

Na vratima sale sretoše se sa Kaćom servirkom (tako su je svi znali i zvali) koja je nosila praznu servis-tacnu, što je značilo da su kisele već pred gostima.

– Ju, bože, Vesela (Kaća je stalno govorila to „Bože“, iako je bila više puta opominjana od strane članova i rukovodstva komiteta. Međutim, ona je uporno ostajala pri svome. Jednom je u toku osmomartovskog slavlja, kad su svi već bili malko pod gasom rekla sekretaru Milivoju – „Znaš šta, sekretaru, ja nikad nisam krila da

idem u crkvu. Član nisam, a i kaž' mi, je l' i On ne govori stalno „boga mu“?) Šta ti je to po licu? - upita je šapatom, poverljivo nagnuvši glavu i malo zastavši.

- Ruž mi se slomio. Je l' se jako... - ali i ne završi pitanje, jer se sekretar okrenu kad vide da je zastala i prostreli je pogledom te ona nastavi za njim.

- Ma jebeš ruž, važno je da ja imam svoj referat - uteši ona sebe. - Valjda će više slušati, nego gledati kako izgledam. Pa na šta liči Jovanka, pa eto je u Gradskom - mislila je dok je pogledom tražila svoje mesto za stolom koje je obeležila akt-tašnom i sedala.

- Jebo te život, pomisli ona gledajući iskičenu, čistu salu koja joj se učini nekako neobična i tuđa, prepuna, sa kompletnim članstvom komiteta (inače, na običnim sednicama, kvorum je uvek bio problem). A još i njih trojica, od kojih joj toliko toga zavisi. I odjednom, ona se malo uplaši, došlo joj sve nekako da se nije baš ona morala prijaviti za danas. Ali, pomisao, da nema ona šta da izmišlja, nego samo da pročita, ohrabri je, baš kao i gutljaj kisele vode. Hajde, Vesela, hrabrila se, to si čekala. Sad je prilika! Dobar ti je referat! Dobar! Nelagodnosti, bar one velike, nestade. Šištavi tenor je vezao:

- ... posebno pozdravljam naše visoke goste, drugove Pavla Jovića, Miloša Pekića iz Gradskog komiteta i druga Antala Šomšoroša iz Pokrajinskog. Da ih pozdravimo zajedno!

Aplauz se prolomi salom, a Vesela otvarajući torbu da uzme referat nije ni obratila pažnju.

- ... time naša diskusija, drugarice i drugovi, još više uzima na ozbiljnosti. Svesni ovog ozbiljnog momenta, pre svega u privredi naše socijalističke samoupravne zajednice....

Veseline ruke su bile u tašni, i ona malo zažali što nije stigla više puta da pročita referat pre sednice. Ma, ako i pogrešim malo, pa šta - mislila je - Jovanka ne zna „r“ da kaže, pa ko joj je zamerio. Tako razmišljajući čula je sekretarov klasični završetak.

- ...tako da, u svetlu toga, nama ostaje da radimo bolje i više. Sada, prelazimo na dnevni red. Predlažem sledeći: prva tačka - referat drugarice Vesele Nestorović, našeg referenta za kulturu o...

Vesela Nestorović poče odjednom ludo, nestvarno jako da se znoji, srce poče da joj lupa, a ruke pomalo da se tresu. Jer nigde u akt-tašni nije napipala poznato šuškanje. Divljačkim pokretom ona iznenada saže glavu i skoro je stavi u akt-tašnu. Sad je bilo sigurno - referata nije bilo. Zaboravila ga je.

- ...peta tačka: komentar druga Šomšoroša na naš rad i njegovo viđenje aktuelnih...

U Veselinoj glavi poče da vri. Mehuriće vrenja činile su grozničave misli: Sećam se nečeg. Počeću sa Titom na X kongresu, je l' to bio deseti, pa onda za školu, klub samoupravljanja portira i dramskih umetnika, ne, to ne odma' posle... A tečnost, koja je tako brzo i jako provrla - činila je jedna grozno jasna i ledeno hladna parališuća misao: Ne znam šta da radim. Ne znam šta da radim. Zbog nje takve, su se mehurići tako brzo rasprskavali. I nestali.

- ... ko je za predlog dnevnog reda?

Svi osim Vesele podiгоše ruku, i žena koja je sedela do nje je morala da joj prošapće: "Diži" da bi se Vesela koliko-toliko osvestila i sa zakašnjenjem podigla ruku.

Sekretar zapanjeno pogleda u Veselino izbledelo, uezvereno lice, hipnotički zagledano u akt-tašnu, sa crvenim linijama po obrazima, kao nekim suludim indijanskim bojama.

- Valjda neće nešto zasrati - panično on pomisli.

- ... dnevni red je, konstatujem, usvojen jednoglasno. Ima li ko kakvih primedbi? Nema. Prelazimo odmah na prvu tačku dnevnog reda, referat drugarice Vesele Nestorović, referenta za kulturu, pod nazivom: „Razvoj kulturnih delatnosti opštine Salajka u svetlu najnovijih teza druga Tita o neophodnosti većeg uticaja Saveza komunističara na kulturnu politiku“. Drugarice Vesela, izvolite.

Kod Vesele je već provirilo: ostalo je samo hladno: Ne znam šta da radim.

- Drugarice Vesela, hm, možete početi, ja sam završio, ponovi sekretar i ulizivački se nasmeja, nekim suvim osmejkom, debelom Mađaru iz PK, koji je kao za inat piljio u referenta za kulturu.

A ona, paralizovana od mučne repetirajuće misli, zbunjena i sluđena, kao još samo jednom u životu, kad joj je muž rekao da želi razvod, učini isto ono što je i tada učinila - pobeže.

Cela sala, svi u njoj, na čelu sa izbečenim sekretarom i mračnim debeljkom iz PK, zapanjeno i preneraženo je gledala kako gurajući stolice članova komiteta, Vesela Nestorović trči prema izlazu iz nje.

//

Puno se u komitetu, a i u višim forumima, raspravljalo o Veselinom slučaju. Njeno kasnije objašnjenje odbačeno je jednoglasno, kao potpuno neuverljivo. Sve bi možda još nekako prošlo da nije bilo ona dva nedizanja ruke, koje je, uvek budan primetio drug Šomšoroš. Pričalo se i o neprijateljskom delovanju, podriivanju organa Partije - ali ipak sve se završilo (u komitetu) Veselinim isključivanjem iz komiteta i opomenom pred isključenje koju je potpisao Milivoje Maksić, srećan što i on nije nagrabusio zbog svog kadra.

Kača servirka, koja subotom i nedeljom radi kao konobarica u kafani „Sutjeska“, pričala je nekih godinu dana kasnije, za vreme pauze, u kantini Opštinskog komiteta, nastavljajući se na nečije pitanje, šta se desilo sa Veselom.

- Bože moj, ljudi, Vesela dibidus propade. Svake nedelje je u „Sutjeski“, a kaže mi ova mala što radi preko radnih dana, da i onda navraća. Pije pelinkovac i pivo k'o luda. Ej, ona koja za osmi mart jedva onu likerku da lizne. Ma normalna, obična žena bila. A sad... Nije njoj jadrnici lako: muž je još pre tri godine šutn'o zbog druge, dece nema, podstanarka, a radi sad k'o kafe-kuvarica u Omladinskom domu. I to jedva našla, kaže mi. Pored ovi' cena i ove đavolje inflacije nije ni čudo da ode u šverc: iz Rumunije i Mađarske nosi. A opet, šta joj šverc vredi kad sve popije? Bože moj, di je ona Vesela, da lepo popričaš, onako lepo. A jedne nedelje, načisto

mi se na glavu popela, morala sam je skoro isterati iz „Sutjeske“. Pijana bila. Donela, bre, one papirčine, one koje je zaboravila, pa svetski najebala, pa hoće da mi čita. Napala, da mi čita, pa da mi čita. Ja joj rek'o: "E, moja Vesela, šta ti je, smiri se, ženo božja. Ta koga to interesuje, ako boga znaš?" A ona, ljudi moji – plač. Plače, ne staje. I sve više – da mi čita. Strašno mi bilo tol'ku ženu videti da plače k'o malo dete. I to Vesela, ne neko drugi. Eh, bože moj, šta ti je život... – reče Kača servirka, te se zgrabivši peckalicu hitro isteže i ubi muvu na zidu, koja se sve vreme njene priče muvala oko već bajatih sendviča na stolu.

Vladimir Barborik

SLOVAČKA KRATKA PRIČA DEVEDESETIH

Pisci zastupljeni u ovom izboru ne predstavljaju književnu generaciju, niti u smislu godina starosti, niti u smislu poetike. Jedino što ih spaja je činjenica da su sa objavljenim knjigama (kao i sa pričama štampanim u književnoj periodici) nastupili devedesetih, što je, priznaćemo, ipak nevažna poetička okolnost. Cilj ovog izbora je da se predstavi kratka slovačka priča u protekloj deceniji u svojoj svojoj raznolikosti.

To što u izbor nisu ušli autori jake generacije pisaca, koji su se etablirali u slovačkoj književnosti šezdesetih objašnjava se kako tehničkim razlozima (dužina teksta), tako i činjenicom da su mnogi njihovi tekstovi, koji konstituišu književni kontekst prošle dekade, nastali ranije. Međutim, nasuprot navedenim okolnostima, radovi nekih od njih danas spadaju među najzanimljivije u slovačkoj prozi (Pavel Hruz, Stanislav Rakus, nedavno preminuli Vincent Šikula, Pavel Vilikovski)...

Treba priznati, da ni ovaj izbor nije sasvim odoleo vremenskom ograničenju: proza **Petra Piščaneka** (Peter Pišt'aneč, 1960), *Drug Bozonča – idealna radna snaga* objavljena je još krajem 80-ih godina u delimično oficijelnom zborniku *Kruh* (Krug), te u novopokrenutom listu za mladu književnost *Dotyky* (Dodiri). (Jadno stanje književne periodike u vreme tzv. *normalizacije* polako je počelo da se menja pod uticajem perestrojke, ili, pre bi se moglo reći, njene oprezne čehoslovačke varijante; osim navedenog lista *Dotyky*, u to vreme je počeo da izlazi i *Literárny týždenník*.) Peter Piščanek je napisao najznačajniji roman nakon novembarskog prevrata 1989. godine *Rivers of Babylon* (1991). To je valjda jedino pravo „prelomno“ delo u slovačkoj književnosti, a njegov autor možda jedini pisac s realnim društvenim prestižom (kao i sa sposobnošću da ne samo piše, već i „prodaje“ svoje ime, kao zaštitni znak u novostvorenoj tržišnoj sredini, na koju se inače slovačka književnost, a u prvom redu njeni pisci, tako teško navikavaju).

Piščanek je, kao autor spekulativno nepretencioznih tekstova zasnovanih na samoj radnji, koji se bave isto tako tzv. *proizvodnom temom*, kao i društvenim šljamom (dileri, prostitutke, mafijaši), stekao ime jednostavnog, robustnog talenta, čoveka „od pera po prirodi“. Upravo jedan od njegovih prvih objavljenih tekstova omogućava nam da korigujemo ovaj stav: *Drug Bozonča...* vešta je i inteligentna književna igra, persiflaža koja podriva ideal socijalističkog čoveka, posredstvom onovremene karakteristične „gramatike“ smernica, izjava i odredbi; ona predstavlja provetranje oficijelnih ideoloških standarda pomoću jezika dovedenog do apsurdna operativnih „izvršnih propisa“, koji su na nižem nivou služili tim standardima. Bozonča, u stvari, gubi atribut književnog heroja sa pretenzijama na individualnu egzistenciju; do krajnosti uopšten (kompatibilan sa prvomajskim plakatom) podsmešlji-